

МІКРОТВЕРДІСТЬ НАПІВПРОВІДНИКОВИХ ТВЕРДИХ РОЗЧИНІВ

$(\text{Bi}_{1-x}\text{Sb}_x)_2\text{Te}_3$ ($0 < x < 1$)

Мартінова К.В., Рогачова О.І.

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут», м. Харків

Тверді розчини $(\text{Bi}_{1-x}\text{Sb}_x)_2\text{Te}_3$ знайшли широке застосування в якості низькотемпературних термоелектричних матеріалів для створення p -гілок охолоджувальних пристроїв. Детально досліджені їх термоелектричні, теплові та кінетичні властивості [1], але даних по дослідженню залежності механічних властивостей (а саме мікротвердості H) від складу твердого розчину на сьогоднішній день знайти не вдалось. Разом із тим, механічні властивості є важливими з точки зору практичного використання матеріалу.

Мета роботи – експериментальне і теоретичне дослідження залежності H від складу твердого розчину $(\text{Bi}_{1-x}\text{Sb}_x)_2\text{Te}_3$ ($0 < x < 1$).

Об'єкти дослідження – литі полікристалічні зразки отримані шляхом сплавлення Bi, Sb і Te у вакуумованих кварцових ампулах та наступного відпалу протягом 300 годин за температури 650 К. Вимірювання H проводилося на мікротвердомері ПМТ-3 із пірамідальним алмазним індентором. Похибка вимірювань не перевищувала 2 %.

З метою визначення робочого навантаження P була досліджена залежність $H(P)$ ($P = 0.03 - 0.55$ Н). Залежність $H(P)$ мала ділянку різкого зниження H в інтервалі $P = 0 - 0.02$ Н., після чого поступово знижувалась і виходила на насичення за $P \sim 0.3$ Н.. Такий хід припустимо пов'язаний із наявністю біля поверхні наклепаного шару із підвищеною H . Для вимірювання H було обране $P = 0.45$ Н.

Досліджена залежність H від складу твердого розчину $(\text{Bi}_{1-x}\text{Sb}_x)_2\text{Te}_3$, а також проведений теоретичний розрахунок $H(x)$ відповідно до [2]. Встановлено, що залежність $H(x)$ у твердих речовинах $(\text{Bi}_{1-x}\text{Sb}_x)_2\text{Te}_3$ ($0 < x < 1$) має вид кривої з максимумом, характерний для систем із необмеженою розчинністю. Максимальне значення H складало $H = 0.56$ ГПа і відповідало $x = 0.5$, що пов'язано із близькістю значень H вихідних сполук. Хід експериментальної залежності $H(x)$ відтворює хід теоретичної (максимальне розраховане H складало $H = 0.51$ ГПа).

Література:

1. Rowe D.M. CRC Handbook of Thermoelectrics. / D.M. Rowe – CRC Press, London, New York, Washington, D.C., 1995. - 701 p.
2. Semiconductors and semimetals, vol. 4. Physics of III–V compounds - Academic press inc., New York, 1968. – 510 p.